

В історію української культури Іван Манжура увійшов як поет, фольклорист, етнограф демократичного напрямку. Діяльність його припадає, в основному, на 70-80-ті роки XIX століття.

Іван Іванович Манжура народився 1 листопада 1851 року в м. Харкові в родині дрібного чиновника із зuboжілих дворян. Сумним і безрадісним було дитинство майбутнього поета. Рано померла мати. Батько, хворий, перебуваючи в постійних конфліктах з начальством, змушений був часто міняти місце служби. Згодом він зовсім втратив службу, і тоді почалися тяжкі роки поневірянь. Обставини відірвали сина від батька назавжди. На Івана звернула увагу його тітка — дружина відомого вченого-філолога, професора О. О. Потебні. Вона віддала хлопця до повітової школи, де він виявив себе як здібний і старанний учень. Незабаром його прийняли на казенний кошт до гімназії, проте згодом, за «непокірну вдачу», виключили з шостого класу. Деякий час юнак перебивається випадковими заробітками, дає приватні уроки тощо. У 1870 році він стає вільним слухачем Харківського ветеринарного інституту, але 1872 року його, як «неблагонадійного», звідти виключають без права вступу до будь-якого вищого навчального закладу.

Після Іван Манжура живе переважно на Катеринославщині. Займаючи різні дрібні посади, сьак-так заробляє собі на хліб, часто міняє місце роботи, постійно мандрує по селах, містечках, мешкає серед убогого люду, пильно приглядається до його життя, переймається радощами і болями трудівника. Саме тоді розпочинається систематична діяльність Івана Манжури як фольклориста й етнографа, відданість якій він зберіг до кінця своїх днів. Незабаром він налагоджує зв'язки з Південно-Західним відділом Російського географічного товариства в Києві, надсилає туди свої численні записи пісень та казок. Багато зібраних ним фольклорних матеріалів було згодом опубліковано у виданнях цього відділу та на сторінках деяких тогочасних періодичних видань.

У середині 70-х років на Балканах розгорівся визвольний рух проти турецьких поневолювачів. Іван Манжура в числі інших добровольців з України відбуває до Сербії.

Повернувшись наприкінці жовтня 1876 року після поранення, яке дістав у цій війні, На Україну, він майже постійно живе то в самому губерньському місті Катеринославі, то в навколишніх селах — Мануйлівці та Олексіївці, — працює в місцевих газетах і журналах, збирає зразки народної творчості. Одним з перших Іван Манжура звернув увагу на усну поезію робітничого класу — серед його записів є зразки фольклору, в яких зображено

трударя, що знемагає під тягарем експлуатації. Чимало записаного з народних уст фольклорного матеріалу було надіслано ним до Харківського історико-філологічного товариства, до деяких наукових журналів, а також на адресу українських та російських дослідників народної творчості.

Про авторитет Івана Манжури як діяча вітчизняного народознавства красномовно свідчить те, що у 1887 році його було обрано дійсним членом Харківського історико-філологічного товариства (яке, до речі, у 1890 році видало і його винятково цінний фольклорний збірник «Сказки, пословицы и т. п., записанные в Екатеринославской и Харьковской губ. И. И. Манжурою»), а пізніше (1891р.) — дійсним членом Товариства аматорів природознавства, антропології та етнографії при Московському університеті.

Постійно і цілеспрямовано займаючись збиранням, а почасти й публікацією фольклорно-етнографічних матеріалів, Іван Манжура водночас формується і як пристрасний співець знедолених. Особливо виразно почав проявлятися талант поета у 80-х роках. Саме тоді на сторінках катеринославських газет і журналів (а трохи згодом — і в галицьких виданнях) з'являються його вірші під псевдонімом Івана Калічки, а також у вигляді невеликих видань — «метеликів» для масового читача — поетичні переробки деяких популярних казкових мотивів. Певне місце в літературній спадщині поета посіли також переклади та переспіви з інших літератур.

У 1885-1886 рр. Манжура написав казку-поему «Трьомсин-богатир» про безстрашність запорозьких козаків. За активної допомоги і гарячої підтримки О. О. Потебні, який відіграв неабияку роль у формуванні та спрямуванні поетової музи, в 1889 році вийшла друком у Петербурзі перша і єдина прижиттєва збірка Івана Манжури «Степові думи та співи».

Успіх окрилив поета, і він, як свідчать автобіографічні матеріали та листи письменника, розпочинає посилено готувати до видання збірки своїх творів «Над Дніпром», «Казки та приказки і таке інше». Проте цим намірам Івана Манжури не судилося здійснитись. Усі його дальші спроби знайти дорогу до читача розбивались об тверді мури царської цензури.

З раннього дитинства і до кінця свого життя знедолений, бездомний поет, не маючи постійного пристановища і певного заробітку, поневірявся по чужих хатах. У постійних

клопотах про шматок хліба насущного Іван Манжура змушений був перебиватись випадковими заробітками, пишучи кореспонденції, нариси та фольклорно-етнографічні статті.

З кінця 80-х років за «неблагонадійним» поетом і фольклористом посилюється нагляд поліції, яка й раніше досить насторожено, з підозрою ставилася до його літературної та етнографічної діяльності.

Хвороба дедалі більше підточувала здоров'я Івана Манжури. Знесилений у боротьбі зі злиднями, виснажений несприятливими умовами життя, постійно переслідуваний, надломлений хворобою, Іван Манжура помер 3 травня 1893 року у Катеринославі на сорок другому році життя.

Літературна спадщина Івана Манжури порівняно невелика. Проте майже все, створене поетом, назавжди увійшло до культурної скарбниці українського народу, посівши в ній доволі помітне місце.
